

МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ САМОВИХОВАННЯ

Анотація. У статті обґрунтовано роль самовиховання як чинника розвитку особистості, з'ясовано його сутність і специфіку, зв'язок з іншими чинниками, зокрема вихованням, проаналізовано погляди видатних учених щодо організації самовиховання молоді, класифікацію його методів, прийомів і засобів.

Ключові слова: виховання, самовиховання, чинники розвитку особистості, специфіка самовиховання, рушійні сили самовиховання.

Аннотация. В статье обосновано роль самовоспитания как фактора развития личности, раскрыта его сущность и специфика, связь с другими факторами, в особенности с воспитанием, проанализировано взгляды выдающихся ученых на организацию самовоспитания молодежи, классификацию его методов, приемов и средств.

Ключевые слова: воспитание, самовоспитание, факторы развития личности, специфика самовоспитания, движущие силы самовоспитания.

Annotation. In the article the role of self-education as a factor of development of personality is grounded, its specific nature is found out, connection with other factors, in particular by upbringing is cleared up, the views of prominent scientists in relation to organization of self-education of young people are analysed, classification of its methods, ways and facilities are elucidated.

Keywords: education, self-education, factors of the development of the person, specificity of self-education, moving forces of self-education.

Формування особистості здійснюється під впливом трьох основних чинників: спадковості, оточуючого середовища (керованого або виховання і стихійного), а також власної активності особистості (самовиховання). Дія перших двох чинників має об'єктивний характер, третього (самовиховання) - суб'єктивний, оскільки містить процеси, що відбуваються у свідомості людини: осмислення, оцінку, відбір тих позитивних зовнішніх впливів, які складають основу її переконань, ідеалів, життєвих цілей, мотивів діяльності, звичок. Проте, як зазначає С. Ковальов, ці процеси лише тоді можуть називатись самовихованням, коли вони являють собою свідомі дії особистості, спрямовані на самовдосконалення, тобто дії, в яких людина виступає активним суб'єктом самоосвіти, морального, трудового, фізичного, естетичного саморозвитку [8, с. 4]. У найзагальнішому визначенні самовиховання, на думку І.Беха та Ю.Орлова, це певний тип ставлення, дій щодо самого себе і власного майбутнього з точки зору відповідності певним моральним нормам [3, с. 129; 11, с.34].

Усвідомлюючи необхідність вдосконалення в будь-якій галузі, особистість починає це робити з наростаючим ступенем самостійності й осмисленості. В результаті відбувається прискорення її психічного розвитку, що й становить провідну функцію самовиховання

Якщо виховання, як зауважують деякі дослідники, може інколи здійснюватись незалежно від волі і бажання вихованця, то самовиховання як процес усвідомленого, цілеспрямованого і бажаного розвитку можливе лише в разі збіг/сприятливих зовнішніх умов і певних внутрішніх передумов. Особливість цієї взає-

модії пов'язана з подвійністю позиції особистості у самовихованні, оскільки людина виступає немовби у двох особах стосовно себе - в особі виховуваного і в особі вихователя. Основна мета такої взаємодії - "створення" індивідумом себе через творче ставлення до себе.

Самовиховання - якісно відмінний етап у розвитку особистості, що відкриває нові можливості у взаємодії між нею і зовнішнім світом шляхом усвідомлення особистістю себе, свого місця в навколишньому світі і власної поведінки у ньому. Визнаючи особливості самовдосконалення, відомий український психолог Г. Костюк писав: "Самовиховання - вища форма виявлення саморуху особистості, що розвивається, в якій вона виступає суб'єктом свого розвитку" [9, с.96]. Як особливий вид діяльності "самовиховання вимагає активного усвідомлення особистістю власного "я" (самосвідомість), стосунків з навколишнім світом (світогляду, свого життєвого досвіду, самого процесу роботи над собою)" [1, с.15].

Особистість, яка розглядається не тільки як об'єкт, але й як активний суб'єкт виховання, зорієнтована на те, щоб зовнішні педагогічні впливи, переломлюючись через її внутрішнє сприйняття, породжували у ній обдумування і переживання розриву між досягнутим і бажаним. Таким чином, виховання і самовиховання у становленні особистості утворюють єдиний процес.

Водночас варто зазначити, що самовиховання, на виміну від виховання, передбачає певний рівень розвитку інтелекту, який виявляється у всьому, що стосується зміни свого "я". Тому багато педагогів стверджують, що робота над собою стає постійною, ефективною, якщо є зріла самосвідомість. Усвідомлення власної поведінки веде до самоспостереження, самоаналізу, самокритики. Обдумування своєї діяльності в навколишньому світі сприяє формуванню цілеспрямованості, високих ідеалів, мотивів - важливих спонукальних причин роботи над собою.

Самовиховання — процес, в якому взаємопов'язано проявляється весь духовний світ людини. У ньому взаємодіють моральність, інтелект, воля й емоції. Це максимальна усвідомленість себе, свого місця в навколишньому світі і своєї поведінки, це вольове зусилля, яке регулює увесь спосіб життя; це стан, надзвичайно насичений емоціями, у якому людина чогось пристрасно прагне, чимось азартно захоплена. Емоційно-моральний характер самовиховання тісно поєднується з вольовим та інтелектуальним, утворюючи складну картину самозміни особистості.

Як усвідомлений, керований особистістю саморозвиток, в якому в інтересах суспільства й особистості під впливом зовнішніх факторів планомірно формуються якості, властивості, сили і здібності людини, самовиховання виступає суб'єктивним відображенням виховання і виконує подібні функції. Для особистості це важливий шлях самовизначення і самоствердження у суспільстві. Воно є результатом її духовного становлення, відбиттям актуальних потреб її розвитку.

Як слушно зазначає Ю.Орлов, "самовиховання - це не особливе заняття, яке вибирає людина так само, як вона вибирає професію. Самовиховання - це певний тип ставлень, вчинків, дій до самого себе і власного майбутнього з точки зору відповідності певному ідеалу"[11, с. 133]. Воно здійснюється в кожному вчинкові, у кожній ситуації.

Визначення самовиховання як діяльності людини, спрямованої на зміну своєї поведінки та якостей, звичайно, досить широке і може стосуватися будь-якої форми самовиховання, тобто формування людиною як соціально позитивних, так і соціально негативних якостей (наприклад, таких, як індивідуалізм, жорстокість, прагнення до наживи, що свідомо культивуються деякими людьми) [8, с. 4]. У зв'язку з цим існують різні погляди щодо визначення сутності самовиховання. Так, О. Ко-

вальов вважає, що "самовиховання - це свідомо, систематична робота особистості над собою з метою усунення тих чи інших недоліків і формування позитивних якостей, що відповідають вимогам суспільства і особистого плану розвитку" [7, с. 14].

Специфіка самовиховання як чинника розвитку особистості полягає в тому, що воно серед усіх інших у найбільшій мірі спирається на індивідуальні особливості людини, її нахили та потреби. Завдяки цьому людині вдається виявити для самої себе домінуючі задатки, які у майбутньому можуть суттєво визначити весь її життєвий шлях, забезпечити розвиток фізичних, інтелектуальних і моральних якостей. Підтвердженням цього є результати експерименту Б.Додонова. Він довів, що особистість стає гармонійною не з огляду на "пропорційний", і "рівномірний" розвиток всіх її якостей, а внаслідок максимального розвитку тих здібностей, які домінують у її структурі і визначають сенс її життя та діяльності. У формуванні особистості різні її орієнтації немовби конкурують між собою, поки не виділяється та з них, яка об'єднує навколо себе всі інші, проникаючи у кожну з них. Таке домінування є не витісненням інших якостей людини, а перетворенням однієї з них на лідера. "Це своєрідний варіант координації прагнень особистості шляхом об'єднання навколо найсильнішого з них" [4, с. 102].

Педагогічно правильно організоване самовиховання сприяє тому, що виховний процес набуває яскраво вираженого особистісно-зорієнтованого характеру протікання. Виховний процес, який не забезпечує належних умов для розвитку самовиховання, здебільшого будується на безпосередньому підкоренні, приниженні гідності людини, в кінцевому результаті не сприяє її моральному становленню, а, навпаки, викликає спалахи агресивності [3].

"Будь-яка ефективна виховна робота має своєю внутрішньою умовою власну роботу вихованця, - писав С.Рубінштейн. - Успіх усієї роботи по формуванню духовного обличчя людини залежить від цієї внутрішньої роботи, від того, наскільки вона виявляється в змозі її стимулювати та скеровувати. У цьому головне" [13, с.317].

Така роль самовиховання у становленні та розвитку особистості обумовила те, що воно стало об'єктом вивчення філософів, соціологів, психологів, педагогів і представників інших наук. Його з повним правом можна вважати однією з найдавніших, але завжди актуальних проблем педагогічної теорії та практики. Тисячоліттями цій меті служили і служать настанови, викладені в приказках і прислів'ях, епосах і казках, висловлюваннях видатних людей. Ці думки є скарбницею людської мудрості, містять цінні поради стосовно самовиховання інтелектуальних, моральних і фізичних якостей особистості.

Філософи Сократ, Епікур, Лукрецій, Демокріт, Арістотель, давньоримські стоїки залишили чимало цінних порад щодо самовиховання моральних і інтелектуальних якостей людини, збереження її здоров'я, фізичних і моральних сил. Г.Гегель писав, що такі видатні діячі древньої Греції, як Перикл, Софокл, Фукидід, Сократ та інші, "розвинули свою індивідуальність, надавши їй своєрідний характер, який став визначальною рисою їхньої сутності і єдиним началом, що проходив червоною ниткою через усе їхнє життя". Далі він наголошував, що "ці особистості не створені природою, а самостійно зробили себе тими, якими вони були; вони стали тими, якими хотіли бути, і залишились вірними цьому своєму прагненню до кінця життя" [цит. за 8, с. 180].

Ідеями необхідності духовного самовдосконалення просякнута вітчизняна філософія кінця XIX - початку XX століття. Визначаючи головну життєву мету як реалізацію в людині божественного, її представники вбачали сутність самовдосконалення у прагненні до Бога як до морального ідеалу. Вітчизняні філософи

сприймали духовне самовдосконалення як шлях поступового розвитку окремо взятого індивіда і суспільства в цілому. Зокрема, засновник "нового християнства" М.Бердяев розглядав самопізнання як найважливіший засіб удосконалення людини. "Моя особистість, — писав він, — не є готова реальність, я створюю свою особистість, творю її і тоді, коли пізнаю себе" [2, с. 279].

Правильність поглядів вченого - філософа стосовно ролі самовиховання у становленні й розвитку особистості підтверджують життєві факти. Так, знайомство із біографією чотирьохсот видатних людей показує, що:

- три чверті з них у дитинстві зазнали певних труднощів: бідність і розпад сім'ї, приниження, терор. В одних у сім'ї було нестабільним матеріальне становище від прекрасного до злиднів. Інші страждали від своїх фізичних вад або від постійного незадоволення батьків їхнім навчанням у школі чи успіхами в інших сферах життя;

- з вісімдесяти письменників, які працювали у жанрі пригодницької літератури та драматургії, сімдесят чотири вийшли з сімей, у яких ще в дитячому віці їм довелося зазнати наруги, людських драм, що розігралися між їхніми батьками. Серед двадцяти поетів такі враження з дитинства винесли шістьнадцять;

- чверть із числа досліджуваних мала фізичні недоліки: сліпоту, глухоту, хронічні хвороби, невдалу зовнішність, низький зріст, дефекти мови і т.д. [14].

Потреба більшості цих людей компенсувати у дитинстві свої недоліки, життєві невдачі та негаразди виявилась головним стимулом у боротьбі за успіх у житті.

Багато цінного в розвиток теорії і практики самовиховання внесли такі відомі особистості як І.В. Гете, Ч. Дарвін, О.В. Суворов, Л.М. Толстой, К.Д. Ушинський, А.П. Чехов. Своїм життям і діяльністю вони переконливо довели, що самовиховання є надзвичайно важливим фактором у становленні особистості. А його правильна організація сприяє максимальному розвитку фізичних, моральних і духовних якостей, робить людину в значній мірі господарем своєї долі.

У розвиток теорії і практики самовиховання великий внесок зробили представники вітчизняної педагогіки П.Каптерев, А. Макаренко, С.Рубінштейн, Л.Толстой, К.Ушинський та ін. Вони розглядали самовиховання як один із найсуттєвіших чинників розвитку особистості. На їхню думку, тільки те виховання вважається ефективним, яке пробуджує в особистості потребу в самовихованні. І чим старшою стає особистість, тим більша роль у її формуванні має належати самовихованню. Мистецтво ж розумового і морального виховання полягає у пробудженні серця і розуму учнів, а не простому повідомленні інформації та порад. Те, що зазвичай називається вихованням і освітою, при глибокому погляді на справу виявляється переважно самовихованням і самоосвітою, а часто і прямою боротьбою самовиховуваного проти виховних впливів на нього інших людей і речей.

Велику увагу взаємозв'язку виховання і самовиховання приділяв відомий педагог ХХ століття В. Сухомлинський. Він неодноразово зазначав, що всі методи виховання повинні сприяти тому, аби людина подивилась на себе саму, прагнула пізнати свій внутрішній світ, щоб усі сили її душі були спрямовані на те, щоб зробити себе кращою, досконалішою. Великий педагог-гуманіст стверджував, що самовиховання - це не щось допоміжне у вихованні, а міцний його фундамент. Ніхто не зможе виховати людину, якщо вона сама себе не виховає. "Підліток стає справжньою людиною лише тоді, коли він уміє пильно вдивлятись не тільки в навколишній світ, а й у самого себе, коли він прагне пізнати не тільки речі і явища навколо себе, а й свій внутрішній світ, коли сили його душі спрямовані на те, щоб зробити самого себе кращим досконалішим" [15, с. 229]. Він був глибоко переконаний, що тільки те виховання є справжнім, яке спонукає до самовиховання.

Водночас педагог визнавав: "Учити самовихованню незмірно важче, ніж організувати недільні розваги; незмірно важче і складніше, ніж схопити підлітка за руку і не випустити його доти, поки він не вийшов із стін школи, поки його не сп'янило повітря, вільне від заборон і регламентацій. Тільки виховання, яке спонукає до самовиховання, може розв'язати цю важку проблему". [15, с.231-232].

Проблема самовиховання як чинника розвитку особистості турбує і сучасних педагогів. Так, російський педагог В.Шадриков у своєму Проекті "Індивідуалізація навчання на основі особистісно-орієнтованого навчального плану загальноосвітньої школи" вважає, що у сучасних умовах втрачається суттєвий аспект діяльності, її розуміння як щастя, як форми самовираження, як форми становлення людини, що закладено в її потенції. Його Проект передбачає, що одне з головних завдань нової школи - формування характеру особистості. Тому при розробці концепції нової школи основна увага приділяється методам самостійного володіння навчальним матеріалом, а також методам і прийомам самовдосконалення, самовиховання особистості [16].

Велика увага самовихованню приділяється у дослідженнях зарубіжних психологів і педагогів, зокрема, представників персоналістичних теорій розвитку особистості. У прихильників цього напрямку основним фактором розвитку особистості вважається саме активність особистості (англ. *personality*) у формі самоактуалізації, саморозвитку. Таку позицію обстоюють прибічники гуманістичної психології (А.Комбс, А.Маслоу, К.Роджерс), що сформувалася в середині XX століття як реакція проти зовнішнього детермінізму біхевіористів і внутрішнього детермінізму фрейдистів. Гуманістична психологія тісно пов'язана з філософією, у центрі уваги якого - прагнення людини знайти сенс свого особистого існування і жити вільно та відповідально згідно з етичними принципами. Психологи гуманістичного напрямку відкидають детермінізм потягів, інстинктів або середовища: вони вважають, що люди самі вибирають, як їм жити і якими бути.

"Не забудьте найбільш важливий факт: ні спадковість, ні оточення не є визначальними факторами, - стверджував австрійський психолог А.Адлер. - Вони лише забезпечують вихідну основу для розвитку і той вплив, на який індивідуум відповідає, використовуючи свою творчу силу" [цит. за 12]. Спадковість і оточення, на його думку, роблять свій внесок у формування особистості, але вплив творчого "Я" набагато перевершує їхню дію. Зрештою, основне значення має не те, чим людина наділена від народження (спадковість) або з чим вона стикається в житті (середовище), а те, як вона сприймає те й інше і розпоряджається ним.

На думку Маслоу, "джерела становлення гуманності знаходяться тільки в самій особистості, вони жодним чином не створені суспільством. Останнє може лише допомогти чи перешкодити становленню гуманності людини, так само як садівник може допомогти чи завадити росту куща троянд, проте він не може зробити, щоб замість куща троянд ріс дуб".

Таке розуміння розвитку особистості обумовлює специфічну роль виховання. "Виховання,- на думку К.Голлда,- це різноманітні види становлення, формування вибору, боротьба людини за те, щоб кимсь стати... Мета усього процесу виховання полягає в тому, щоб навчити людину творити себе як особистість" [цит. за 12].

Таким чином, прихильники гуманістичного напрямку вважають, що розвиток особистості визначається її внутрішнім прагненням до самоактуалізації, тобто реалізації всіх своїх потенційних можливостей. Виховання ж та інші зовнішні фактори лише не повинні цьому перешкоджати. Особлива цінність надається самовихованню, завдяки якому особистість розвиває свої здібності, утворює власну індивідуальність і неповторність. Виховання нерідко розглядається як маніпулювання особистістю або зовнішній тиск, що стримує розвиток індивідуальної своєрідності людини, уніфікує їх, нав'язує шаблонні норми і способи поведінки.

Самовиховання - найбільш інтенсивний розвиток сил і здібностей особистості, його успішний перебіг вимагає від неї відповідного рівня готовності. Така готовність потребує високого рівня самосвідомості, здатності до саморегуляції (волі) і потреби в розвитку. А.Кочетов вважає, що самовиховання містить три компоненти: активне осмислення себе та оточуючого світу, зорієнтована діяльність і пов'язана з нею здатність до саморегуляції поведінки залежно від обставин, потреба у розвитку. Усі зазначені компоненти належать до внутрішніх передумов самовиховання. Усвідомлена потреба в розвитку створює підставу для потреби у самовихованні [10].

Виникнення такої потреби обумовлене дією соціальних, психологічних і педагогічних чинників, які тісно пов'язані з основними напрямками розвитку психіки людини, з формуванням її свідомості та самосвідомості, провідних інтересів, почуттів і волі. Педагогічний аспект при цьому виступає як результат і умова правильно організованого виховання, в якому формуються соціально та особистісно значущі цілі, стимули, мотиви, якості, створюються сприятливі умови, необхідні для успішної роботи над собою.

Залежно від цілей і завдань самовиховання може бути епізодичним і систематичним, позитивним і негативно спрямованим. Самовиховання може бути також частковим і тотальним, тобто спрямованим на формування або викорінювання яких-небудь окремих рис особистості або на всебічний її розвиток. Нарешті, самовиховання може бути індивідуальним і колективним, тобто воно може здійснюватись окремими індивідами самостійно, а також у колективі. І чим швидше людина сформує в себе особистісно та соціально цінні якості, тим менше зусиль докладатиме вона для того, щоб постійно підтримувати їх, удосконалювати себе в фізичному, моральному та духовному аспектах. За основними напрямками самовиховання, як і виховання, може поділятися на розумове, моральне, трудове, фізичне, естетичне і т.д.

Аналіз робіт вітчизняних дослідників показав деякі розбіжності у поглядах на самовиховання як чинник розвитку особистості, класифікацію його методів, прийомів і засобів.

Дискусійним є питання, на яких етапах розвитку особистості самовиховання виступає вагомим фактором її формування.

П.Каптерев стверджував, що самовиховання притаманне людині ще в дитячому віці. Але якщо в дитинстві та підлітковому віці самовиховання здійснюється нерідко неусвідомлено, як задоволення нагальної органічної потреби, то з віком цей процес стає свідомим і розумним [6].

На думку І.Донцова, самовиховання, самовдосконалення в індивідуальному розвитку особистості розпочинається у підлітковому віці. Саме в цей період у людини загострюється увага до свого духовного світу, виникає прагнення і актуалізуються пошуки можливостей для самовираження і самоутвердження, проявляється особливий інтерес до самопізнання, самовипробування, власне розпочинається бурхливий процес самовиховання, який охоплює усі сторони духовного життя особистості.

Навчання, праця, дружба, самоосвіта, ставлення до батьків, учителів, ровесників - усе знає впливає на процес. Однак, незважаючи на те, що початок самовиховання у підлітковому віці є природним, воно здійснюється нерівномірно і не у кожної людини досягає високого рівня, стає систематичним. І хоч самовиховання у тій чи іншій формі притаманне особистості все життя, у деякого воно залишається на стадії "ситуативного самовиховання" [5, 57-60].

Очевидно, що причина такої розбіжності полягає в різних поглядах на рушійні сили самовиховання. П.Каптерев дещо ототожнює самовиховання із саморозвитком. Останній, як відомо, здійснюється як у стихійних, неусвідомлених формах (наслідування, гра, адаптація і т.п.), коли індивід не ставить за мету змінити себе власними зусиллями, так і в усвідомлених, свідомо визначених, цілеспрямовано задіяваних для досягнення мисленого рубежу, ідеалу (самовиховання, самотворення, самовдосконалення). Усвідомлені форми особистісного саморозвитку мають діяльнісно-забезпечуючу і духовно-ціннісну природу.

Не важко помітити, що у поглядах П.Каптерева та І.Донцова на самовиховання як фактор становлення особистості, попри певні відмінності, є спільне щодо основного: самовиховання притаманне особистості усе життя. Інша справа, що не завжди воно з віком стає свідомим і розумним. У декого, як стверджує І.Донцов, самовиховання залишається на стадії "ситуативного самовиховання".

Прагнення людини до самовиховання має під собою як біологічне, так і соціальне підґрунтя. На першому чомусь не прийнято зосереджувати увагу. Можливо, з тієї причини, що самовиховання здебільшого розглядається як складова виховання, яке дійсно є соціально зумовленим процесом. Однак самовиховання як прагнення людини до саморозвитку, самовираження і самоутвердження до певної міри є її біологічною потребою. Адже будь-який організм має здатність до саморозвитку. Саме ця тенденція і лежить в основі самовиховання.

Хоча необхідність самовиховання завжди підкреслювалась у працях великих філософів, психологів і педагогів, проте вітчизняна педагогічна наука радянського періоду ігнорувала стародавні навчання, особливо якщо вони були пов'язані з релігією. Недооцінювались і праці "буржуазии" педагогів і психологів. Крім того, тоталітарний режим не сприяв належному розвитку самостійності в судженнях, мисленні та поведінці особистості. Самовиховання найчастіше зводилось до виховання дисциплінованості, характеру та волі, правил і способів поведінки. В результаті проблема самовиховання не стала актуальною як для педагогічної теорії, так і для практики. Навіть у програмі, в підручниках і посібниках з педагогіки відсутні теми про самовиховання. У зв'язку з цим, звернення до самовиховання як чинника розвитку особистості, обґрунтування його методологічних засад і методики використання у практиці виховної роботи з молоддю є актуальним завданням сучасної педагогічної науки.

Література:

1. Арет А.Я. Основные положения теории самовоспитания: Автореферат... докт. лед. наук. - Л., 1964. - 99 с.
2. Бердяев Н.А. Самопознание /Опыт философской автобиографии. - М., 1990. - 336 с.
3. Бех І.Д. Особистісно-зорієнтоване виховання. - К., 1998. - 204 с.
4. Додонов Б.И. Гармоническое развитие и типологическое своеобразие личности. - Психология формирования и развития личности. - М., 1981.-е. 300.
5. Донцов И.А. Самовоспитание личности, философско-этические проблемы. - М., 1984 - 245 с.
6. Каптерев П.Ф. Избранные педагогические сочинения /Под ред. А.М. Арсеньева. - М., 1982. - 704 с.
7. Ковалёв А.Г. Самовоспитание школьников - /И. . 1967 - 159 с.
8. Ковалев СМ. Воспитание и самовоспитание. - М., 1986. - 287 с.
9. Костюк Г. С. Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості / За ред. Л. М. Проколенко. - К., 1989.-С. 98-133.
10. Кочетов А.И. Как занимается самовоспитанием. - Минск, 1995. - 258 с.
11. Орлов Ю.М. Восхождение к индивидуальности. - М., 1991. - 287 с.

12. Педагогіка: навчальний посібник. / В.М. Галузяк, М.І. Сметанський, В. І.Шахов. - Вінниця, 2007. - 400 с.
13. Рувинский Л.И., Хохлов С.И. Как воспитать волю и характер. - М., 1988. - 160 с.
14. Сметанський М.І. Воспитание и самовоспитание как факторы развития личности. У кн. *Teoria wychowania w oresie przemian*. Wydawnictwo Wers. Bydgoszcz. 2008. - S. 102-119.
15. Сухомлинський В. О. Виховання і самовиховання. Вибрані твори. В 5-ти т. Т. 5 - К, 1977- С.229 - 239.
16. Шаронин Ю.В. Синергетика и творчество: некоторые аспекты теории и практики нового методологического подхода //Школа. - 1996. - №4. - С. 46-51.

УДК 373.477

І.М. СОЙКО

*доцент кафедри початкової освіти
Міжнародного економіко-гуманітарного університету
імені академіка Степана Дем'янчука, к.пед.н.*

ПЕДАГОГІЧНІ ПОГЛЯДИ В ТВОРЧОСТІ ІВАНА СТЕШЕНКА

Анотація. В цій статті представлено практичну діяльність І.Стешенка як Генерального Секретаря Освіти. Внесок Івана Стешенка до скарбниці української культури, зокрема української педагогічної думки великий і багатогранний. Його педагогічна спадщина органічно взаємопов'язана з доробком у царині літературознавства, літературної критики, власної поетичної та перекладацької творчості.

Ключові слова: педагогічна діяльність Івана Стешенка, українська національна школа, національне виховання, праці Івана Стешенка.

Аннотация. В данной статье изложена практическая деятельность И.Стешенка как Генерального Секретаря Образования. Вклад Ивана Стешенка к сокровищу украинской культуры в отдельности украинскому педагогическому мышлению большой и многогранный. Его педагогическое наследие органически связаны с работой в царстве литературоведения, литературной критики, собственной поэтической и переводческой творчестве.

Ключевые слова: педагогическая деятельность Ивана Стешенка, украинская национальная школа, национальное воспитание, работы Ивана Стешенка

Annotation. This article deals with Steshenko's practical activity as General Secretary of Education. The contribution of Ivan Steshenko to the treasury of Ukrainian literature, in particular to Ukrainian pedagogical thought is very great and many-sided. His pedagogical inheritance is connected with the history of literature, literature criticism and his own poetic and translatable activity.

Key words: Ivan Steshenko's pedagogical activity, Ukrainian national school, national education, Ivan Steshenko's works.

Становлення національної культури в Україні неможливе без відродження ідеї національної школи. Це підтверджує історія світової педагогічної думки. Важливе місце посідає у ній педагогічна спадщина І.М.Стешенка. Досліджуючи систему педагогічних ідей І.М.Стешенка, теоретичні основи його освітньої діяльності, можливо обґрунтувати актуальність використання етнічної педагогіки в освітній діяльності, що дозволить наповнити її національним змістом та виховними традиціями гуманістичного характеру.

Учений залишив глибокий слід подвижницької діяльності на терені вітчизняної науки, зокрема, українознавства і педагогіки. Про це яскраво свідчить бібліографія його наукових праць.